

В.І. ПОЖУЄВ

Запорізька державна інженерна академія, Запоріжжя

ШЛЯХИ І НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті дається аналіз основних шляхів і напрямків формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації; виявляються основні ознаки інформаційного суспільства та критерії його формування; основні характеристики інформаційної економіки та упровадження цивілізації послуг; сутність і значення інформаційної глобалізації та шляхи формування інформаційної культури в контексті формування медіа компетентності.

Ключові слова: інформаційне суспільство, глобалізація, інформація, інформаційна глобалізація, інформаційна економіка, цивілізація послуг, Інтернет-спільноти, благо-товариства, інформаційна культура

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Актуальність дослідження даної теми визначається тим фактом, що проблеми глобалізації охоплюють практично всі сфери соціально-економічного життя і характеризуються тим, що відбувається прогрес знань і зростання складності всіх процесів, що відбуваються в сучасному світі. Віртуальна реальність все більше починає переплітатися з емпіричною, питання інформації набувають ключового значення як на рівні окремої країни, так і у системі світогосподарських зв'язків, і жодна країна не може відмовитися від участі в глобальному інформаційному просторі, якщо вона передбачає йти по шляху прогресу. Найважливішою особливістю розвитку цивілізації XXI століття являється процес все більшої глобалізації, що зумовлений глобалізацією інфосфери – світового інформаційного простору, який стрімко перетворюється у результаті розвитку і розповсюдження засобів інформатики та нових інформаційних технологій. Сьогодні здійснюється найбільша в історії цивілізації глобальна інформаційна революція, результатом якої стає перехід на якісно новий рівень розвитку цивілізації – до глобального інформаційного суспільства. Якщо проаналізувати основні фактори, які сприяють глобалізації інформаційного простору, то слід виявити найбільш важливі:

- розвиток глобальної системи телебачення і радіосповіщення;
- розвиток глобальних інформаційно-телекомунікаційних мереж;
- глобалізація телефонного зв'язку, у тому числі і мобільного;
- поява принципово нових засобів і технологій для інформаційних комунікацій.

Саме тому на наших очах формується інформаційне суспільство, яке об'єднує всіх людей, незалежно від раси, культури, релігійних і політичних переконань. Це важливий загальноцивілізаційний феномен, зумовлений

розвитком процесу глобальної інформатизації суспільства. Однією з тенденцій являється підвищення рівня інформаційної комунікабельності суспільства, серед яких слід виділити:

1. Сьогодні ми спостерігаємо швидке зростання інформаційних комунікацій в суспільстві, в результаті чого посилюється обмін інформацією як між окремими людьми, так і організаціями, регіонами, країнами і континентами;

2. Істотно зросла інтенсивність міжнародних зв'язків, в результаті чого посилюється міжнародна співпраця в економічній, науковій, освітній, культурній сферах;

3. Розпочався новий етап у розвитку міжнародного розподілу праці і зайнятості населення, що особливо помітно в інформаційній сфері суспільства.

В інформаційному суспільстві відбувається істотне «утиснення» соціального часу суспільства, так як в одному і тому ж інтервалі часу буде відбуватися істотно велика кількість соціально значущих подій у порівнянні з тими, які мають місце сьогодні. Термін «глобалізація» почав використовуватися на початку 1980-х рр. Т.Левітом, Дж.Макліном, Р.Робертсоном та іншими американськими дослідниками, які вивчали транснаціональний характер економічних процесів. Після опублікування у 1990 р. книги японського економіста Кенічі Омає «Світ без кордонів» термін «глобалізація» набув широкого розповсюдження і перетворився в один з обговорюваних термінів постсучасної епохи. При істотних відмінностях у трактовці природи і наслідків глобалізації практично всі аналітики роблять на проблемі цілісності сучасного світопорядку, перспективах загальнопланетарної універсалізації знань, культурних цінностей, виробничих і політико-правових форм. Фундаментальною основою глобалізації вважається революція у засобах масової комунікації зв'язку та інформатики, яка радикально змінила характер інтелектуальної, культурної і технологічної взаємодії, яка породила безпрецедентну взаємозалежність окремих країн і народів. Експансія західного образу життя, «лавина американських артефактів», як Д.Девідсон назвав масу сучасних побутових явищ від фастфуду і джинсів до репу і кредитних карток, сприймається у якості культурної і навіть політичної агресії. Вслід за С.Хантінгтоном багато дослідників називають ці процеси зіткненням цивілізацій». Сам С.Хантінгтон визначає цивілізації як культурні сутності, що формуються на основі мови, релігії, звичаїв, існуючих у якості ідентифікаційних систем. Інформаційна глобалізація як неминуче і виключно важливе явище здійснює вплив на всі сфери соціально-економічного життя суспільства, змінює мотивацію економічних суб'єктів і модифікує макроекономічний простір. Велике значення наочать для аналізу даної теми роботи Б.Гейтса, М.Кастельса, К.Ланкастера, Г.Мартіна, Д.Тапскотта, Т.Сакаїї, А.Салавця, Дж.Стіглера, Т.Стоуньєра, Т.Стюарта, Р.Хіллебранда, Й.Штарбатті. Дослідження інформаційного суспільства необхідно на сучасному етапі, постільки вона дає можливість віділити інформацію як один з найбільш

значущих інформаційних ресурсі сучасного суспільства, застосувати мережевий аналіз, що має значний науковий потенціал, і з його використанням виявити основні тенденції розвитку сучасного суспільства, його соціально-економічного розвитку. Тому сучасне суспільство слід розуміти як інформаційне, чи суспільство мережевих структур, що найбільш адекватно відображає сутність змін, які відбуваються в умовах глобалізації. Остання представляє собою всесвітнє розповсюдження культурних, соціальних, економічних, фінансових, політичних, технологічних інформаційних механізмів західної цивілізації, яка має як позитивні, так і негативні сторони.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, на яку спирається автор

На етапі постіндустріальної цивілізації та інформаційного суспільства (інформаційної революційної революції, інформаційної ери) комп'ютерні технології, сучасні засоби зв'язку різко прискорюють загальносвітову інтеграцію по всім напрямкам, наділяючи процеси індустріальної цивілізації новими якостями і динамікою. З середини 90-х рр. вирішальну роль відіграє глобальна інформаційна мережа – Інтернет, який дозволив величезній масі людей отримувати доступ до всесвітньої інформації. Формується комунікаційна єдність світу, у якій швидкість розповсюдження небачених об'ємів інформації набагато більше швидкості пересування людей і товарів. Глобальний інформаційний простір перетворює економічну, політичну, суспільну, культурну діяльність. Інформаційні технології підвищують інтенсивність зв'язків між народами, людьми і цивілізаціями. Інформаційна революція надає можливість масової освіти. Інформаційна революція істотно змінює механізми управління суспільством і створює нові політичні структури. Капітал уступає місце інформації, знанням, інтелекту. Соціальна нерівність потісняється нерівністю інтелектуальною, збільшується інтелектуальна експлуатація. Це приводить до зміни структури еліт, глобалізація змінює життя людей у багатьох країнах світу, прискорює час і стиснує простір, розмиває кордони, різко інтенсифікує соціальні процеси. Важливою тенденцією сучасності являється те, що у розвинутих країнах світу формується новий, інформаційний образ людей. Справа в тому, що інформаційне середовище суспільства достатньо швидко формує у людей нові навички, стереотипи поведінки, нові культурні запити і навіть нові цінності. Нове інформаційне середовище змінює саму людину, весь стиль життя і професійної діяльності. Кількість інформації збільшується в Інтернеті експоненціально, «передозування інформації» приводить до дезінформації

(Ж.Бодрійяр). Апологети інформаційної глобалізації вірять, що «електронна система являється продовженням центральної нервової системи»(М.Маклюен). За допомогою засобі інформатики реалізований вільний доступ кожної людини до інформаційних ресурсів цивілізації. Наукова розробка гіпотези інформаційної єдності світу і людини як органу

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації

самопізнання природи може забезпечити розкриття таких феноменів, як креативність, ірраціональність. Глобалізація в історичному масштабі відноситься до самоорганізуючих процесів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблемна ситуація.

Характерною рисою інформаційної економіки являються високі інвестиції в обладнання у телекомунікаційному секторі у порівнянні з класичними виробничими підприємствами. Аналогічна закономірність, сформульована Г.Муром і для виробництва чипів, витрати на удосконалення яких зростають вдвічі кожні три-чотири роки. Потреба в інвестиціях у наукові дослідження, конструювання і розробку технології виготовлення чипів по всьому комплексу заходів складають найбільшу частину витрат, тоді як капітальні вкладення в їх масове виробництво понижуються. Формування Інтернет-економіки слугує фактором радикальної перебудови всього комерційного ландшафту: вплив Інтернету на економіку здійснюється більш істотним чином, яка називається синонімом «електронної комерції». Суть процесів глобалізації проявляється в інтенсифікації господарського, зовнішньоекономічного, інвестиційного та інформаційного обміну між окремими країнами і регіонами світу, в поступовому формуванні світового економічного простору в єдину цілісну систему з участю суб'єктів, що діють на загальносвітовій арені. Багато вчених роблять висновок про те. Що розвиток глобальних економічних, політико-правових та інформаційних систем приводить до послаблення національних держав і зростаючої кризи національної та конфесійної ідентичності.

Мета статті:

- виявити шляхи і напрями становлення інформаційного суспільства;
- розкрити основні характеристики інформаційного суспільства;
- обґрунтувати сутність і значення інформаційної глобалізації.

Обговорення проблеми

Сучасне інформаційне суспільство – це суспільство, в якому головним багатством і ресурсом є інформація. Інформаційне суспільство – це найрозвиненіша щодо технологічного способу виробництва людська цивілізація, яка виникає внаслідок інформаційно-комп'ютерної революції й базується на інформаційній технології, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації усіх сфер та галузей економіки й управління, єдиній найновішій інтегрованій системі зв'язку. Дане поняття виникло ще у другій половині 60-х рр. XX століття, коли людство вперше усвідомило наявність інформаційного вибуху, і коли кількість циркулюваної в суспільстві інформації стала зростати з неймовірною швидкістю. Щоб справитися з такою кількістю інформації, необхідні були спеціальні засоби її обробки, збереження і використання, що сприяло формуванню інформаційного суспільства. Майбутню еру в історії людства стали називати не тільки інформаційним суспільством, але і суспільством знань, постіндустріальним суспільством, інфосферою. Американський футуролог

А.Тоффлер розробив теорію трьох революцій, згідно з якою людство вже пережило аграрну і постіндустріальну революції і стоїть на порозі третьої - інформаційної революції, що сприяє розвитку інформаційної економіки. Інформаційна економіка – це тип сучасної економіки, у якій відбувається поширення інформаційної технології у сфері матеріального і нематеріального виробництва, перетворення інформації на один із найважливіших факторів соціально-економічного прогресу суспільства загалом і особи, зокрема. Тому **основними ознаками інформаційного суспільства** слід назвати наступні: 1) перетворення інформації на найважливіший економічний ресурс, що має глобальний характер і забезпечує підвищення ефективності, зростання конкурентоспроможності та інноваційний розвиток суб'єктів господарювання; 2) зростаючий вплив інформації на всі сфери людської життєдіяльності, перетворення її на предмет загальнодоступного споживання населення; 3) інтенсивне формування інформаційного сектора економіки, який займає домінуючі позиції в новому суспільстві; 4) перетворення інформаційної сфери на фундамент, основу всіх видів економічної діяльності. Інтелект, інформація та знання стають більш вагомим ресурсом у ХХІ столітті. Вже в 80-х рр. ХХ ст. західні вчені почали акцентувати увагу не стільки на зростанні ролі та значення інформації, скільки на пріоритетності інтелектуальної діяльності та знань, тобто інформації, яка засвоєна людиною. Ще Д.Белл відмічав, що інформатизація суспільства відбувається в рамках загального переходу від індустріальної до постіндустріальної фази розвитку, в якій головну роль будуть відігравати теоретичні знання. Інформаційне суспільство - нова історична фаза розвитку цивілізації, в якій головними продуктами виробництва є інформація і знання. Рисами, що відрізняють інформаційне суспільство, є: збільшення ролі інформації і знань у житті суспільства; долі інформаційних комунікацій, продуктів та послуг у валовому внутрішньому продукті; створення глобального інформаційного простору, який забезпечує (а) ефективну інформаційну взаємодію людей, (б) їх доступ до світових інформаційних ресурсів і (в) задоволення потреб щодо інформаційних продуктів і послуг. Інформаційне суспільство формується як результат інформаційно-комп'ютерної революції й базується на інформаційних технологіях, «інтелектуальних» комп'ютерах, автоматизації та роботизації всіх сфер і галузей економіки та управління, єдиній найновішій інтегрованій системі зв'язку. Це забезпечує кожній особі (закріплюється законодавчими актами) будь-яку інформацію і знання та зумовлює радикальні зміни в усій системі суспільних відносин (політичних, правових, духовних та інше). Завдяки цьому забезпечується найбільший прогрес і свобода людини, можливість її реалізації. Індикаторами розвитку інформаційного суспільства (Indicators of information society development) є перелік показників, що характеризують розвиток інформаційного суспільства у різних сферах: інформаційній, економічній, соціальній. Сама назва «інформаційне суспільство», яка вперше з'явилася одночасно в США і Японії, виявилася

основною у доповіді спеціальної групи наукових, технічних та економічних досліджень, пов'язаних з японським урядом для вироблення перспектив розвитку економіки країни. Основний зміст концепції інформаційного суспільства, сформульований вченими цього напрямку, може бути представленим наступними тезами: 1) велика частина населення розвинутих країн буде зайнята інформаційною діяльністю; 2) однією з головних соціальних цінностей, що об'єднують суспільство, головним продуктом виробництва і основним товаром стає інформація; 3) класова структура суспільства втрачає зміст, поступово нівелюється, поступаючись місцем елітарно-масовій структурі; зникає пролетаріат, а з ним і всі суперечності, з'являється «когнітаріат» і нове комп'ютерне покоління вільних людей – «гомо інтелектус». В контексті ідеологічної суперечності цих ідей – технократичного підходу ряду позицій творців авторів постіндустріальних та інформаційних концепцій – необхідно пізнати головне, а саме становлення інформаційного суспільства, що являється атрибутом прогресу, постільки роль знання як вирішального фактора розвитку суспільства стає все більш самоочевидною. Фаза переходу суспільства до постіндустріальної та інформаційної стадій свого розвитку може бути визначена на основі наступних критеріїв: 1) соціально-економічного (критерій зайнятості); 2) технічного; 3) космічного [1].

Соціально-економічний критерій формування інформаційного суспільства зводиться до наступного: а) оцінці підлягає відсоток населення, що зайнятий у сфері послуг: якщо в суспільстві більше 50% зайнятого у сфері послуг, настає постіндустріальна фаза його розвитку; б) якщо у суспільстві зайнято більше 50% населення у сфері інформаційно-інтелектуальних послуг, суспільство стає інформаційним. Згідно з даним критерієм, США вступили у постіндустріальний період свого розвитку у 1956-1960 рр. (штат Каліфорнія – «сіліконова чи кремнієва долина») – подолав цю межу ще в 1910 році), а до інформаційного суспільства США зробив крок у 1974 р. Початок нового століття США зустріли наступною структурою зайнятості 75% - у сфері інформаційно-інтелектуальних послуг і 25% - в матеріальному виробництві і у сфері агросектору. Наприклад, така країна, як Фінляндія вступила у постіндустріальне суспільство на 20 років пізніше США – у 1980р. Росія і Україна, як і світова спільнота в цілому, знаходиться на індустріальному етапі розвитку. Визнаючи безсумнівність досягнень США та інших країн у сфері інформатизації, необхідно відмітити, що значна частка «інформаційності» цих країн зумовлена двома різнонаправленими чинниками: 1) винесенням матеріальних, часто екологічно шкідливих виробництв за межі цих країн, в інші держави світу («екологічний колоніалізм»); 2) залученням у ці країни вчених з усього світу («притоком мозку»). Згідно з критерієм зайнятості у сфері послуг, виокремлюється п'ять типів суспільства: 1) аграрне суспільство – виробництво продуктів споживання; 2) індустріальне суспільство - матеріальне виробництво; 3) постіндустріальне суспільство – виробництво у сфері послуг; 4) інформаційне суспільство – виробництво у сфері

інформаційних послуг; 5) ноосферне суспільство – виробництво у сфері інтелектуальної діяльності. О.Ракітов пропонує ввести додаткові критерії переходу суспільства до інформаційної стадії розвитку. На його думку, інформаційним вважається суспільство, якщо: 1) будь-який індивід чи організація у будь-якій точці землі можуть отримати за платню на основі автоматизованого доступу будь-яку інформацію і знання, необхідні для його життєдіяльності; 2) у суспільстві виробляється доступна будь-якому індивіду, групі чи організації сучасна інформаційна технологія; 3) мають місце розвинуті інформаційні інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в об'ємі, що відповідає постійно зростаючому науково-технологічному і соціально-історичному прогресу; 4) відбувається процес прискореної автоматизації і роботизації всіх сфер і галузей виробництва і управління; 5) відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких є розширення сфери інформаційної діяльності і послуг. На думку М.Моїсєєва, коеволюція людини і біосфери є практично синонімом ноосфери. Ідею можливості переходу до ноосфери у новий стан першими висловили думку В.Вернадський, Ле-Руа, Тейяр де Шарден. В останні десятиріччя відчувається величезний **попит на інформацію**, а значить, і на комунікації, що зумовлюється діловими зв'язками, обмінами, глобалізацією конкуренції тощо. Цей попит викликаний і підтримується значними змінами в самих інформаційних і комунікаційних технологіях, в основі яких лежать три основні сили: 1) розширене використання комп'ютерної техніки; 2) зниження ціни на передачу інформації; 3) поєднання комп'ютерної техніки і комунікаційного обладнання. Залежно від контексту і змісту інформація може подаватися у вигляді тексту, графіки, звуку, відео чи в будь-якій іншій формі. Інформаційні і комунікаційні технології, зумовлені розвитком знань, в свою чергу, стають важливим елементом, що прискорюють розвиток останніх.

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації – це радикальна зміна, викликана інформаційними технологіями, формування суспільства, заснованого на знаннях і глобальній економіці. Інформаційні технології швидко змінили наш світ, здійснили величезний вплив на наші уявлення про самих себе, суспільство і культуру. Інформаційна революція здійснила значний глобалізуючий вплив на простір (скорочення фізичних відстаней), час (стиснення часу), роль держави (надзвичайно зменшується), політику, глобальну економіку, культуру, людську ідентичність. Смысл інформаційної ери, особливо її наслідки для глобальних взаємозв'язків і суспільства, ще не зовсім з'ясований. Для багатьох транснаціональних корпорацій смысл інформаційної революції не стільки в технологіях, скільки в корінних змінах методів дії банків, університетів, урядових служб і комерційних підприємств. З точки зору політики більшості держав Інтернет є необхідною умовою можливості як економічного, так і соціального розвитку і процвітання, а ринок слугує останнім арбітром у визначенні тих,

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації

хто економічно «виграв» чи «програв». До вчених, які належать до різних, але часто взаємодоповнюючих галузей науки, інформаційна ера означає перетворення знання в товар, що здійснює перепони використанню інформації в якості ресурсу розвитку суспільства. Фактично самі університети перетворилися на взаємопов'язані підприємства цифрового капіталізму. Демократичне суспільство реально прогало в результаті цієї комерціалізації інформації, яка стала широко розповсюджуватися, постільки демократія заснована на вільному обміні загальнодоступної інформації і повноцінної участі громадян у прийнятті економічних, соціальних і культурних рішень.

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації – це упровадження цивілізації послуг, а суспільство в цілому можна вважати інформаційним, якщо будь-який індивід, група осіб, установа чи організація можуть в будь-який точці країни і в будь-який час отримати інформацію на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку, необхідні для їхньої життєдіяльності та вирішення особистих та соціально значимих завдань; у суспільстві розробляється, функціонує і доступна будь-якому індивіду, групі осіб чи організації сучасна інформаційна технологія; існують розвинуті інфраструктури, що забезпечують створення національних інформаційних ресурсів в обсязі, необхідному для підтримки науково-технічного і соціально-історичного прогресу, що постійно прискорюється; здійснюється прискорена автоматизація і роботизація всіх сфер і галузей виробництва і управління; відбуваються радикальні зміни соціальних структур, наслідком яких є розширення сфери інформаційної діяльності і послуг [2, 32-33]. Завдяки мережі Internet стираються кордони між державами, вона являє собою принципово новий тип суспільної комунікації, нову модель спілкування між суб'єктами світового суспільства, відкриває нові можливості інформаційного обміну в межах всього світу. Становлення інформаційно-інтелектуальної економіки характеризується небаченим розвитком мережі Internet, що став явищем глобального масштабу. Інтелектуальні ресурси людини використовуються з найбільшою ефективністю через розвиток комп'ютерів нового покоління, які виконують трильйон операцій за секунду, що дозволяє перейти до управління різними процесами в режимі реального часу на основі вчасної, повної та об'єктивної інформації, застосування технологій на випередження. Вартість інтелектуального ресурсу сучасного розвинутого суспільства, за експертними оцінками перевищує вартість основних фондів традиційних галузей індустрії [3, 128]. Теоретико-методологічною основою наукового аналізу Інтернет-спільнот, що утворюються в рамках інформаційного простору, слугують теорії формування мережеских організацій (М.Кастельс, М.Крозьє, Ф.Уебстер), віртуальних спільнот (Е.Поплін, Х.Рейнгард, А.Сіванандан), теорія структуризації (Е.Гідденс). Основними методами дослідження являються загальнонаукові принципи системного, порівняльного та історичного аналізу; теоретико-методологічною основою –

Пожуєв В.І., 2011

мережевий підхід, а також теорії інформаційного суспільства та багатоступеневої комунікації. Особливе значення надається системному підходу, який дозволив цілісно розглянути мережу Інтернет-спільнот у якості складної соціальної системи.

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації - це формування нових форм об'єднання людей в Інтернеті, також і як традиційних спільнот, що створюються з певною метою і включають певні атрибути соціальних об'єднань людей. Інтернет-спільноти слід розглядати у двох, не суперечливих один одному значеннях: у широкому смислі слова – це сукупність всіх користувачів Інтернету, що створюються з певною метою і включають певні ресурси глобальної мережі. У вузькому розумінні слова, Інтернет-спільноти – це такі соціальні спільноти, кожний учасник якої ідентифікує себе з цією групою і разом з тим має всі атрибути звичайної спільноти, проте ця група об'єднується технологіями Інтернету і взаємодіє через Інтернет у рамках різних інтересів спільноти, що реалізуються у контексті ресурсів глобальної мережі. Соціальна спільнота Інтернет-простору є формою суспільної життєдіяльності людей і певним соціальним феноменом, який ще слід глибоко проаналізувати. Слід дати наступні характеристики блогам як певному типу Інтернет-спільнот:

1. *Блог як тип Інтернет* - спільноти має аналогічні характеристики з соціальними спільнотами, проте має свою специфіку у вигляді регулярно доповнюваних позначень на різноманітні теми мультимедіа. При цьому теми блогів необмежені, немає ніяких рекомендацій і на те, як повинен виглядати блог. Прикладом колективних блогів, тексти у яких публікуються різними авторами, виступають благо-спільноти, які являють собою колективні площини обговорень. Завдяки масовому охопленню різноманітних тем, інтерактивності, а також обговоренням в уже створених популярних блогах, користувачі яких обчислюються десятками тисяч, благо-спільноти являють собою великий потенціал у якості дискусійної площини по обговоренню проблем суспільно-політичного, економічного чи культурного життя соціуму.

2. *Типологія сучасних Інтернет-товариств*, крім технологічної основи утворення, включає характеристики соціальної і професійно орієнтованої класифікації, що свідчить про те, що мережеві спільноти Інтернету – це утворення не стільки технологічні, скільки соціальні. Інформаційні технології лише зробили комунікацію між зацікавленими у самій взаємодії людьми, що здійснюється у масштабах реального часу. Інтернет-товариства можуть розглядатися як групи інтересів у соціально-політичному житті суспільства, тому до них можуть бути застосовані типологія соціальних груп інтересів: а) з точки зору походження і ступеня організованості; б) згідно зі спеціалізацією; в) згідно з характером діяльності. Мережеві групи стають найбільш перспективною формою професійного спілкування, що дозволяє

не тільки обмінюватися інформацією і знаннями, але й приймати участь у творчих, наукових, економічних і політичних процесах суспільства.

3. *Інтернет-товариства*, володіючи деякими ознаками груп інтересів, виконують ряд функцій, а останнім часом навіть починають відігравати роль самих груп інтересів у соціально-політичних процесах. Тим самим процес політичних комунікацій у суспільстві якісно перетворюється, змінюються характер і форми політичної участі, посилюється взаємодія суспільства і влади. Використання Інтернету у якості дискусійного клубу з проблем соціально-політичних перетворень дозволяє розширити не тільки кількість учасників за рахунок тих, для кого Інтернет по різних причинах є єдиним джерелом політичної комунікації, але й залучити фахові товариства до участі у політичному діалозі.

4. *Блого-товариства*, являючись найновішим типом Інтернет-спільнот, акумулювали у собі більшість ефективних соціально-технологічних механізмів реалізації віртуального простору, поповнивши їх специфічними формами медійності, інтерактивності, можливістю зворотного зв'язку. Все це зробило політичні благо-товариства передовими, перспективними формами взаємодії не тільки політичних акторів, але і членів Інтернет-товариств. В умовах розвитку інформаційного суспільства розвиток Інтернет-товариств та посилення їх ролі у соціально-політичних процесах буде продовжуватися, хоча характер віртуальних взаємодій дещо трансформується. Місце якісного приросту користувачів заволодіє з часом якісна її складова. Проте сьогодні слід відзначити, що етап першочергового приросту товариств Інтернету практично закінчився, так як забезпечується масовий доступ до глобальної мережі, активізувався і процес перетворення багатьох функцій Інтернет-товариств з наступним зростанням їх значущості

Більше того, для *гармонізації особистості у функціонуючому світі інформації* необхідно існування потреби в отриманні певного роду інформації як у біологічному, так і у соціальному планах. Особистості необхідно усвідомлення своїх потреб, що спонукають до її пошуку і використанню інформації в контексті соціальних рамок інформаційного суспільства [2, С.330-342]. Модифікується поведінка індивіда під впливом інформаційних технологій, хоча ця поведінка відповідає ортодоксальній моделі «*homo economicus*», має місце міна система уподобань, так як по мірі зростання доходу у структурі попиту починають займати місце потреби нематеріального характеру. У той же час потребу в інформації слід відрізнити від звички споживати нескладну адаптовану інформацію, отримуючи лише емоційне задоволення. Слід висловити думку, що на біологічному рівні потреба в інформації виявляється як потреба виживання і зв'язку з природним світом. На соціальному рівні потреба в інформації виявляється, як потреба бути інформованим, що супроводжується почуттям психологічної впевненості у завтрашньому дні. При недостатній інформованості у людини може виникнути, перш за все, почуття втрати самого себе, своєї ролі в оточуючому світі, так і зв'язку, чи навіть своєї

ідентичності конкретної групи чи суспільства у цілому. Наслідком цього може стати навіть психологічний дискомфорт, який, з позицій синергетики, може відіграти подвійну роль: з однієї сторони, руйнація психологічної цілісності особистості, її дезорганізації, а з іншої – активна позиція особистості по пошуку необхідної інформації. У цьому випадку людина стає відкритою системою, активно взаємодіючою з природним і соціальним середовищем, яка обмінюється речовиною, енергією та інформацією. Саме дана прикмета – активність особистості - суспільство може використовувати для вирішення поточних і глобальних проблем, з якими зітнулося суспільство у ХХІ столітті. При задоволенні будь-якої потреби в інформації людина відчуває позитивні емоції, роль яких є вирішальною. Різноманітність почуттів, що супроводжують процес задоволення потреб в інформації, суб'єктивно переживається людиною, віддзеркалюється його пам'яттю і штовхає до подальших пошуків інформації для поновленого споживання інформації. Так народжується звичка до споживання інформації, яка розглядається в психології і фізіології як утворення у мозкових структурах стійких нервових зв'язків, що відрізняються підвищеною готовністю до функціонування. Аналогом даних уявлень являється інформаційна теорія емоцій, розроблена П.Сімоновим, згідно з якою емоції визначаються актуальною потребою і можливістю чи ймовірністю її задоволення. У контексті потребнісно-інформаційної теорії людина розглядається як така, що володіє унікальною особливістю відчувати насолоду чисто інформаційного походження саме за рахунок властивої йому потреби долати хаос і невизначеність оточуючого світу. Суть потребнісно-інформаційної теорії заключається у тому, що вчинки людей визначаються їх потребами у певного роду інформації.

Нове інформаційне суспільство формує модель інформаційної, толерантної, культурної, високорозвиненої людини. Саме комп'ютер перетворюється на основний „твір культури”, за допомогою якого людина здійснюватиме „діалог культур через століття і простори”. Освіта, а також кредитно-модульна система стають більш „просторовою” і глобальною, динамічною і суб'єктивованою, більш багато і контактною і різноманітною. Пріоритетною функцією системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства стає підготовка спеціалістів принципово нової якості. Важливим напрямком становлення інформаційного суспільства в Україні і в світі цілому являється формування інформаційної культури, яка почала формуватися у другій половині ХХ століття у зв'язку з увагою до механізмів і процесам інформаційного обміну і являє собою культуру з точки зору акумульованої, оброблюваної і трансльованої в її рамках інформації.

На сьогодні виокремлюються наступні напрямки **формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації**: 1) медіаграмотність (media literacy); 2) медіакомпетентність (media competence); 3) медіа-освіта (media education). Медіакомпетентність включає

Шляхи і напрями формування і реалізації сучасного інформаційного суспільства в умовах глобалізації

у се перелік здібностей і вмінь, що відносяться до медіа, які повинні включати у себе виміри знань, сприйняття і, відносно, активного використання мас-медіа:

- медіакритицизм (аналітичний, рефлексивний, етичний);
- медіанаука (інформативна, інструментальна, кваліфікаторна);
- використання медіа (просте сприйняття, інтерактивне);
- медіапроекування (інноваційне, творче).

К.Тайнер визначає «медіа-освіту» як здатність мати доступ, аналізувати і здійснювати комунікацію у широкому діапазоні інформаційних форм. Її основою повинні стати знання про інформаційне середовище, закони його формування, вміння орієнтуватися в інформаційних потоках. У процесі глобалізації, як явищі, слід віділити декілька складових 1) ідеологічні (ментальну; 2) політичну; 3) соціально-економічну; 4) етнокультурну; 5) інформаційну. Інформаційна глобалізація - це, перш за все, розповсюдження інформаційних технологій по всьому світу, їх об'єднання і активне використання у різних сферах, що представляє собою якісно новий етап у розвитку інформаційних технологій. Електронна комерція приводить до формування принципово нових явищ: виникають зовнішні мережеві ефекти, формуються ринки нового типу, відбувається професійна переорієнтація на ринку праці. Онлайнова комерція збільшує і міру онлайнової активності, розширюючи рекламні і комунікаційні можливості бізнесу. Відбувається не просто активізація нових форм технологічного обміну, але й зміна окремих макроекономічних параметрів, що отримало назву «нової економіки», в основі якої зміна самої моделі ринку. Розвиток інформаційних технологій та електронних комунікаційних систем створює нові можливості для переміщення інформації. Інформаційна глобалізація як процес інтенсивного обміну інформацією у світовому аспекті за допомогою сучасних технологій і міжнародних норм здійснює вплив на рух капіталу і формування фондових ринків. Постійний та інтенсивний рух капіталу у світовому масштабі виділяє фінансову глобалізацію у самостійний сегмент загального процесу глобалізації. Важливою складовою фінансової глобалізації являються нові інформаційні технології, які приймають форму глобальних фінансових стратегій корпорацій, глобальних електронних мереж, глобальної системи інформаційного забезпечення фінансових інновацій. Зближення і переплетіння глобального фінансового ринку з міжнародною інформаційною системою привело до якісно нового утворення у вигляді глобального фінансово-інформаційного комплексу. Вона представляє собою багаторівневу систему взаємовідносин між її агентами, що базуються на сучасних інформаційно-комунікаційних технологіях.

Висновки

1. В умовах інформаційного суспільства історична тенденція приводить до того, що домінуючі функції і процеси все більше виявляються організованими за принципом мереж. Саме **мережі складають соціальну морфологію наших суспільств**, а поширення мереженої логіки, на думку

М.Кастельса, значною мірою відбивається на розвитку та результатах процесів, пов'язаних з виробництвом, повсякденним життям, культурою та владою. Інформація розглядається як різновид мережевих благ і володіє властивостями останніх, а, володіючи властивостями мережевих благ, суспільних благ і рядом власних, специфічних властивостей, перетворюється на визначальний ресурс сучасного економічного життя.

2. Вчені акцентують увагу не стільки на зростанні ролі та значення інформації, скільки на пріоритетності **інтелектуальної діяльності та знань, тобто інформації, яка засвоєна людиною**. Ці зрушення знайшли відображення у концепціях «економіки, заснованої на знаннях», «суспільства знань», «економіки знань», «інтелектуальної економіки», які характеризуються: 1) заміщенням праці знаннями, пріоритетність інтелектуальних, а не технічних навичок, перетворення економіки в систему, що функціонує на основі обміну та економіки знань; 2) заміна трудової діяльності новим типом активності, заснованої на творчості; 3) перетворення суспільного виробництва в інноваційне, яке базується на використанні нових знань.

3. Здійснення інформаційних взаємодій у суспільстві нового типу стає можливим завдяки інституту соціокультурних комунікацій, де перше місце належить комп'ютерній обробці інформації. Можна стверджувати, що інформатизація освіти – один з основних чинників вирішення вище зазначених проблем в освіті. У вирішенні першої із зазначених проблем сучасні інформаційні технології, враховуючи можливості Інтернету, мають вирішальне значення. Такі їх властивості як: можливість надавати практично необмежені обсяги інформації з будь-яких галузей знань; можливість доступу до інформаційних ресурсів у будь-який час і в будь-якому місці; самостійно вибираючи бажану галузь і траєкторію навчання.

4. Завдання інформатизації освіти – постійне вдосконалення програмних і технічних засобів з урахуванням досягнень педагогічних, психологічних і технічних наук, спрямованих на спрощення пошуку необхідних знань, їх засвоєння і практичне застосування. Одним із важливих факторів, що суттєво впливають на можливість одержання якісної освіти, є можливість користуватися сучасними інформаційними технологіями.

Перспективи подальших наукових досліджень

- аналіз проблем становлення інформаційного суспільства в умовах глобалізації;
- аналіз зарубіжного досвіду становлення інформаційного та адаптація кращих досягнень для України.

Список використаної літератури

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Абдеев. – М.: ВЛАДОС, 1994. – 334 с.
2. Алексеев И.Ю. Возникновение идеологии информационного общества / И.Ю. Алексеев // Информационное общество. – 1999. – №1. – С. 7-15.

3. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С. 194-251.

4. Мартиненко В. Трансформація інвестиційних ресурсів в епоху становлення інтелектуально-інформаційної економіки / В. Мартиненко // Вісник УАДУ при Президентіві України. – 2002. - №4. – С. 122-131.

5. Глобализация. Конфликт или диалог цивилизаций? – М.: «Издательский Дом «НОВЫЙ ВЕК», - Институт микроэкономики, 2002. – 364 с.

6. Грядущее информационное общество / ред. А.А.Лазаревич, А.В.Ханкевич, Д.И.Широканов.- Минск: Белорусская наука, 2006.- 392 с.

7. Дзвінчук Д. І. Трансформаційні процеси в освітніх системах-вимоги ХХІ ст. / Д. І. Дзвінчук // Нова парадигма: зб. наук. пр. - К: НПУ, 2007. - Вип. 72. - С. 76-81.

В.И.ПОЖУЕВ

Запорожская государственная инженерная академия, Запорожье

ПУТИ И НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ И РЕАЛИЗАЦИИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье дается анализ основных путей и направлений формирования и реализации современного информационного общества в условиях глобализации; выявляются основные черты информационного общества и критерии его формирования; основные характеристики информационной экономики и внедрения цивилизации услуг; сущность и значение информационной глобализации и пути формирования информационной культуры в контексте формирования медиа компетентности.

Ключевые слова: информационное общество, глобализация, информация, информационная глобализация, информационная экономика, цивилизация услуг, Интернет-сообщества, блог-общества, информационная культура

V. POZHUEV

Zaporozhye state engineering academy, Zaporozhye

WAYS AND DIRECTIONS OF FORMATION AND REALIZATION OF AN INFORMATION SOCIETY IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

In article the analysis of fundamental ways and directions of formation and realization of the modern information society in conditions of globalization is given; basic features of an information society and criteria of its formation are found out; the basic characteristics of information economy and services' civilization introduction; essence and value of information globalization and ways of information culture formation in a context of formation media competence are considered.

Key words: information society, globalization, information, information globalization, information economy, civilization of services, Internet - communities, blog-societies, information culture.

Стаття надійшла до редакції 20.07.11р.